DOI: 10.22059/ijaedr.2020.33178.667425

مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران
دوره ۲-۵۱، شماره ۱، ۱۳۹۹ (۶۴-۵۱)

Analyzing the Challenges and Strategies for Public Participation in Environmental Conservation Projects in Rural Areas

SEYED REZA ES'HAGHI[1], SEYED YOSEF HEJAZI*[2], SEYED MAHMOUD HOSSEINI[3], SOMAYEH DEHAGHI[4]

1, PhD. Graduated, Agricultural Extension and Education, University of Tehran, Karaj, Iran

2, 3, Professors, Agricultural Extension and Education, Faculty of Agricultural Economics and Development, University of Tehran, Karaj, Iran

4, PhD. Candidate, Agricultural Extension and Education, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

(Received: Mar. 5, 2018- Accepted: Jan. 4, 2020)

ABSTRACT

Natural resources are valuable gifts that God has granted to humane who benefit from it carelessly. Proper and fair use of these resources is human task that any person directly or indirectly associated with it. Thus, considering public participation in environmental conservation is a matter of great concern. In this regard, this study aimed to examine the challenges and strategies for attracting public participation in environmental conservation projects in rural areas. A survey was conducted among intermediate managers of the department of natural resources and watershed of Zanjan province (N=132). 105 of managers were surveyed based on random sampling. The main tool of this study was questionnaire; face validity of which was approved by a panel of experts. For determining the reliability of questionnaire, Cronbaches' alpha coefficient was calculated which for the main scale of questionnaire (α>0.7). Analysis of data was done with SPSS/windows. The results of factor analysis indicated that from respondents' viewpoint challenges to public participation in environmental conservation projects were categorized in four-factor including; "lack of projects quick impact", "lack of familiarity with the techniques of participation," "the lack of legal criteria for people and government agent about participation" and "lack of attention to people's demands". Totally, these four factors could explain 65.78 percent of the total variance. Furthermore, from respondents' viewpoint strategies of public participation in environmental conservation projects were categorized in the three factors including: "counseling with people and participatory monitoring", "informing people about the project" and "financial support and incentives" that totally explained 69.10 percent of total variance.

Keywords: Conservation, Environment, Sustainability, Public Participation, Rural

EXTENDED ABSTRACT

Objectives

Today, environmental protection and environmental crises have become one of the most important issues in managing countries. Environmental issues are on the agenda of most governments in the world at both domestic and international levels. The natural resource management and public policy literature recommends the inclusion of stakeholders and their interests in decision-making and planning processes, which suggests that stakeholder inclusion contributes to, or increases the likelihood of, better decision-making, increased social learning, and community support for project outcomes.

Methods

The present study is a non-experimental, descriptive, field and survey research. The statistical population of this study consisted of middle and staff managers of Zanjan province's Department of

E-mail: yhejazi@ut.ac.ir

* نویسنده مسئول: یوسف حجازی

Natural Resources and Watershed Management. (N=132). According to Cochran sampling formula, 105 of them were selected through stratified random sampling. To obtain the samples, a proportional stratified sampling method was used, which after calculating, the number of samples was assigned to each of the two districts and headquarters; then, referring to the sample framework, the number of respondents The subjects were randomly selected in each class and then the required data were collected through questionnaires.

Results

The results of factor analysis indicated that from respondents' viewpoint challenges to public participation in environmental conservation projects were categorized in four-factor including; "lack of projects quick impact", "lack of familiarity with the techniques of participation," "the lack of legal criteria for people and government agent about participation" and "lack of attention to people's demands". Totally, these four factors could explain 65.78 percent of the total variance. Furthermore, from respondents' viewpoint strategies of public participation in environmental conservation projects were categorized in the three factors including: "counseling with people and participatory monitoring", "informing people about the project" and "financial support and incentives" that totally explained 69.10 percent of total variance.

Discussion

Specific conditions, needs, issues and priorities of the different regions should be considered for the formulation of programs, especially those related to natural resource conservation plans, only if people are willing to participate. Forming community associations and mutual communication between people and authorities, preparing natural resource plans appropriate to the circumstances and ability of stakeholders.

واکاوی چالش‌ها و راهکارهای جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی

سید رضا اسحاقی[۱]**، سید یوسف حجازی**[*۲]**، سید محمود حسینی**[۳]**، سمیه ده حقی**[۴]
۱، دانش آموخته دکتری ترویج کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران، کرج، ایران
۲و۳- استادان گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران، کرج، ایران
۴- دانشجوی دکتری گروه ترویج کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
(تاریخ دریافت: ۹۶/۱۲/۱۴- تاریخ تصویب: ۹۸/۱۰/۱۴)

چکیده

منابع‌طبیعی، موهبت ارزشمندی است که خداوند به انسان‌هایی که امروزه با بی‌توجهی از آن بهره‌مند می‌شود؛ ارزانی داشته است. مصرف صحیح و دور از اسراف این منابع خدادادی به‌عنوان یک وظیفه انسانی مطرح است و هر فردی به‌طور مستقیم و غیر مستقیم با آن در ارتباط است. بنابراین، توجه به مشارکت مردمی در حفاظت از منابع‌طبیعی از اهمیت و اعتبار بالایی برخوردار است. در این راستا، این پژوهش با هدف واکاوی چالش‌ها و راهکارهای جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی انجام شد. جامعه آمار تحقیق شامل کارشناسان میانی و ستادی اداره کل منابع‌طبیعی و آبخیزداری استان زنجان می‌باشد (N=۱۳۲) که با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران تعداد ۱۰۵ نفر از آن‌ها با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب برای مطالعه انتخاب شدند. ابزار اصلی تحقیق پرسشنامه‌ای بود که روایی آن توسط پانل متخصصان و پایایی آن توسط ضریب آلفای کرونباخ تایید شد ($\alpha>0.7$). تجزیه و تحلیل داده‌ها به‌وسیله نرم‌افزار $SPSS_{win18}$ انجام شد. نتایج به‌دست آمده از تحلیل عاملی حاکی از آن بود که از دیدگاه پاسخگویان، چالش‌های فراروی جلب مشارکت مردم در طرح‌های حفاظت از منابع طبیعی در چهار عامل "زودبازده نبودن طرح‌ها"، "عدم آشنایی مجریان با فنون مشارکت"، "نبود ضوابط قانونی برای مجریان و مردم" و "عدم توجه به خواسته‌های مردم" که به‌طور کلی، این چهار عامل در مجموع ۶۵/۷۸ درصد کل واریانس را تبیین نموده‌اند، قرار دارد و از دیدگاه پاسخگویان راهکارهای جلب مشارکت مردم در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در سه عامل "مشورت و نظارت با کمک مردم"، "اطلاع رسانی به مردم در مورد طرح‌ها" و "حمایت‌ها و مشوق‌های مالی" که در مجموع ۶۹/۱۰ درصد کل واریانس را تبیین می‌کنند، قرار دارند.

واژه‌های کلیدی: حفاظت، منابع‌طبیعی، پایداری، مشارکت مردمی، روستا

مقدمه

توسعه پایدار به‌معنی اداره و بهره‌برداری صحیح و کارا از منابع پایه، طبیعی، مالی و نیروی انسانی برای دستیابی به الگوی مطلوب و با به‌کارگیری امکانات فنی، ساختاری، تشکیلات مناسب و برای رفع نیاز نسل امروز و آینده به‌طور مستمر و رضایت بخش می‌باشد (IUCN/UNEP/WWF,1980). هدف اصلی توسعه پایدار تامین نیازهای اساسی، بهبود ارتقا سطح زندگی برای همه، حفظ اداره بهتر سرزمین‌ها، آینده امن‌تر و سعادتمندتر ذکر شده است. این هدف خود متضمن تناقصی است که بسیاری آن را از خصوصیات اصلی واژه توسعه پایدار می‌دانند (Bahreyni & Maknoon, 2001). برای رسیدن به توسعه پایدار تشریح و ارزیابی وضعیت محیط‌زیست و منابع قبل از هرگونه برنامه‌ریزی لازم و ضروری می‌باشد (Makhdoum, 2001) در این ارزیابی، مشخص می‌شود که بحران کنونی محیط‌زیستی را با هیچ مشکلی جهانی دیگر، از ابتدای تاریخ تاکنون، نمی‌توان مقایسه کرد. به‌عبارت دیگر، تاکنون هیچ مشکل جدی‌تر از بحران محیط‌زیستی وجود نداشته که بر تمام مسایل عصر ما و سیاره ما، بر سطح خارجی و درون اعماق زمین، موجودات زنده بر آب‌کره و هواکره این چنین اثر گذاشته و با آنها در تاثیر و تاثر متقابل بوده باشد (Porkhabaz, 2002). در دهه‌های اخیر به‌دلیل تداوم بحران‌های محیط‌زیستی (علی‌رغم پیشرفت علم و فناوری) خوشبختانه دیدگاه جهانی نسبت به مشارکت‌های مردمی تغییر کرده و به‌عنوان عاملی موثر در رفع بحران‌های محیط‌زیست مورد توجه قرار گرفته است. بسیاری از طرفداران محیط‌زیست اکنون بر این اعتقادند که سیاست‌های محیط‌زیستی نه تنها می‌باید از جامعیت برخوردار باشند. بلکه این‌گونه سیاست‌ها در اجرا محتاج حمایت‌های فرهنگی، دینی و اخلاقیات زیربنای حفاظت‌های محیطی می‌باشند (Richardson,2005). با توجه به این‌که منابع‌طبیعی به‌عنوان یکی از ارکان جدایی‌ناپذیر زندگی انسان‌ها به‌شمار می‌روند (Krywkow and Hare, 2008) با این وجود، بدون شک بحران‌های محیط‌زیستی معاصر زاییده‌ی اندیشه‌های مادی‌نگر، توسعه طلب، سلطه‌جو و پیامد ناگوار اشتهای سیری‌ناپذیر رهبران سیاسی، مدیران اقتصادی و در یک کلام، معلول کژ اندیشی فکری و جهالت عملی انسان در جهان است (Androdi, 2001).

براساس شاخص‌های اثرات سلامت، کیفیت هوا، آب و فاضلاب، منابع آب، کشاورزی، جنگل، شیلات، تنوع‌زیستی و زیستگاه و آب و هوا و انرژی در سال ۲۰۰۶، رتبه ایران از میان ۱۳۳ کشور جهان در رتبه ۵۳ قرار گرفته است. در دوره ارزیابی بعدی در سال ۲۰۰۸، رتبه عملکرد محیط‌زیست ایران با ۱۵ پله نزول به ۶۸ می‌رسد در سال ۲۰۱۶ در میان ۱۸۰ کشور جهان نیز محیط‌زیست ایران با نزول مجدد به رتبه ۱۰۵ تنزل یافته است و در سال ۲۰۱۸، رتبه ایران در میان ۱۸۰ کشور جهان ۸۰ بوده است (Pilot Environmental Performance Index, 2019). سالانه یک میلیون و نیم هکتار از خاک‌های مرغوب ایران به بیابان تبدیل شده و یک سانتی‌متر از قشر خاک کشاورزی که برای آن ۷۰۰ سال زمان لازم است در فقدان پوشش گیاهی از بین می‌رود. سطح کلی جنگل‌های کشور در عرض ۵۷ سال گذشته تا سال ۲۰۰۳ از ۱۹/۵ میلیون هکتار به ۱۲/۵ میلیون هکتار کاهش یافته که سالانه به‌طور متوسط ۱۲۰۰۰۰ هکتار یا روزانه ۳۴۰ هکتار نیز کمتر می‌شود. میزان تخریب منابع‌طبیعی و محیط‌زیست و به‌طور مشخص جنگل و مرتع در ایران رقمی بالغ بر ۲/۸ میلیارد دلار و خسارت ناشی از آلودگی حدود ۳/۲ میلیارد دلار یعنی مجموعاً ۵ درصد کل درآمد خالص ملی برآورد گردیده است (Abdollahi & Fariadi, 2010).

امروزه امر حفاظت و بهسازی محیط‌زیست و مقابله با بحران‌های محیط‌زیستی به یکی از مهم‌ترین مسایل در اداره امور کشورها تبدیل شده است و مسایل محیط-زیستی در دستور کار اغلب دولت‌های جهان در سطح داخلی و بین‌المللی قرار دارد (Abdollahi & Fariadi, 2010). مدیریت منابع طبیعی و ادبیات سیاستگذاری عمومی، مشارکت ذینفعان و منافع آنها را در فرایندهای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی توصیه می‌کند، نشان می‌دهد که گنجاندن ذینفعان به مشارکت در طرح‌های حفاظت از منابع طبیعی باعث افزایش احتمال تصمیم‌گیری بهتر، افزایش یادگیری اجتماعی و به افزایش حمایت جامعه

کمک می‌شود (Talley et al, 2016). در آغاز قرن بیستم وزارتخانه‌ها یا سازمان‌های بهداشت عمومی مسئول مدیریت مسایل محیط‌زیستی بودند و بیشتر به اموری از قبیل بیماری‌های واگیردار و بهداشت غذا و آب می‌پرداختند. اما به‌تدریج رویکرد گسترده‌تری نسبت به مسایل محیطزیستی از مشکلات معمول بهداشت عمومی تا مشکلات مختلف و وسیع‌تر بهداشتی از قبیل پیشگیری از آلودگی هوا و صوت، مقابله با پسماندها، حفاظت طبیعت و جبران خسارت‌های اقتصادی آلودگی محیطزیستی اتخاذ شد. حتی مسایل محیطزیستی نیز که در ابتدا به حفاظت از طبیعت و حیات وحش، کنترل آلودگی و دفع مواد پسماند محدود بود به حوزه‌های گسترده‌تری همچون توسعه پایدار، کنترل جمعیت و عدالت محیطزیستی و مشارکت مردمی در مدیریت محیطزیست توسعه یافت که دیگر وزارتخانه‌های بهداشت به دلیل تخصصی و گسترده بودن قادر به مدیریت این حوزه‌های گسترده نبودند (Fisher, 1994). اگرچه دست‌اندرکاران محیطزیست در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ چیزهای زیادی بر علوم محیطزیست اضافه نکردند ولی محرک نوعی جست‌وجو برای اخلاق محیطزیستی و توسعه نوین شدند. (Porkhabaz, 2002). آشفتگی و بی‌نظمی زندگی و جامعه و بحران‌های محیطزیستی، حکایتی روشن از عدم توجه به مشارکت-های مردمی است و بدین‌سان است که صلح و صفا و طراوت محیطزیست زندگی نیز تنها در صورت تحقق آنها در درون آدمی امکان‌پذیر است (Amighmohsen, 2006). در واقع، مشارکت گروهی شامل نگرش‌ها، روش-ها و رفتارها است که مردم را برای بررسی واقعیت زندگی و شرایط‌شان قادر می‌سازد تا برای خود برنامه-ریزی کنند که چه فعالیت‌هایی انجام دهند و نتایج آن را مشاهده و ارزیابی کنند (Chambera & Blackburn,1996). Okly and Maresden مشارکت را فرایندی از مداخله اجتماعی خلاق به وسیله افرادی که به تعیین و برآورده ساختن نیازهای خود علاقه‌مندند و آن را نه یک سهیم شدن انفعالی در فعالیت‌های طراحی شده توسط دیگران و صرفاً بهره‌برداری از ثمرات فعالیت های اقتصادی و اجتماعی، بلکه نوعی پیش‌قدم شدن در تصمیم‌گیری راجع به کار با چگونگی انجام کار دانسته اند (Okly & Maresden, 1991). امروزه، تاثیر و اهمیت نقش موثر مردم و مشارکت آنها در حرکت به سوی توسعه پایدار بر کسی پوشیده نیست و اگر کشور بخواهد به سمت توسعه‌ای پایدار حرکت کند و توسعه برای مردم امروزی و نسل‌های آینده باشد، باید خود مردم از دسترسی به فواید توسعه احساس رضایت کنند (Moghadam, 1991). در کشور نیوزیلند ارزیابی راهبردهای محیطزیست به‌صورت بخشی از فرایند مدیریت منابع‌طبیعی برآمده و گفته می‌شود که رابطه تنگاتنگی بین فرایند مشارکت‌های مردمی و حفاظت از محیطزیست وجود دارد (The Department of Environmental Affairs and Tourism (DEAT), 2004) و در کشور کانادا در قانون مدیریت محیطزیست ملی برای ارزیابی و اتخاذ سیاست‌های مناسب برای محیطزیست راهبرد استفاده از دانش بومی و مشارکت-های گسترده مردمی در اولویت برنامه‌ها قرار گرفت (The Department of Environmental Affairs and Tourism (DEAT) and the Council for Scientific and Industrial Research (CSIR), 2000). همچنین، مشارکت مردمی یکی از راه‌های رسیدن به پیشرفت و توسعه‌ای است که این مهم از سوی همه محافل علمی در کشورهای جهان مورد قبول می‌باشد. رهیافت‌های مشارکتی مردم محلی را برای داشتن نقش موثر در سرنوشت‌شان آماده می‌کند و آنها را قادر می‌سازد تا در فرایند توسعه و حفاظت از محیطزیست مشارکت کنند (Ericson, 2004). از آنجایی که بیش از ۸۰ درصد عرصه کشور تحت پوشش اراضی ملی و منابع‌طبیعی است؛ فقط اصلاح، احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از این منابع مدیریتی مستقل و توانمند را می‌طلبد. با توجه به محدودیت‌های موجود در بخش منابع‌طبیعی و تخریب و خسارت عدیده وارده به دلیل بهره‌برداری نامناسب و بی‌رویه و از طرف دیگر، شرایط خاص اقتصادی، اجتماعی کشور ایجاب می‌نماید تا به‌جای تحلیل فشارهای مضاعف در بخش منابع در سایر بخش‌ها سرمایه‌گذاری بیشتری صورت گیرد. مؤثرترین گام جهت حفظ محیطزیست، ارزیابی رفتار و عملکرد مردم در رسیدن به اصول اولیه زندگی پایدار است، یعنی مردم باید رفتار خویش را در مواجهه با محیطزیست طوری مورد ارزیابی قرار دهند تا به منشا ثابت و اصول همزیستی با طبیعت دست پیدا

کنند. چرا که بهره‌وری صحیح از منابع و جلوگیری از تهی‌سازی مواهب طبیعی، باعث پایداری زندگی می‌گردد (Es'haghi et al,2012). ناآگاهی، کم آگاهی و پایین بودن سطح فرهنگ عمومی مردم، از جمله عوامل تخریب محیط‌زیست به حساب می‌آید و می‌تواند زمینه سوء استفاده عده‌ای را در تخریب منابع خدادادی و سرمایه‌های ملی فراهم نماید. به همین دلیل، توسعه مباحث علمی و تقویت درک علمی مردم در زمینه محیط‌زیست باید در دستور کار مدیریت محیط‌زیست قرار گیرد، تا از طریق ارتقاء بنیه علمی عموم مردم در زمینه محیط‌زیست موجب تعدیل رفتار غیرمعقولانه آنان نسبت به طبیعت و ایجاد وجدان بیداری محیط‌زیستی گردد. اهمیت مشارکت در کشور ما نیز مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاستگذاران قرار گرفته است؛ به نحوی‌که در سند منابع‌طبیعی و آبخیزداری در افق ۱۴۰۴، یکی از شاخص‌های اصلی در خصوص منابع طبیعی، نسبت مشارکت‌پذیری مردم در امر حفاظت از منابع‌طبیعی می‌باشد که بر اساس پیش‌بینی صورت گرفته تا پایان سال ۱۴۰۴، این نسبت باید به ۱۰۰ درصد ارتقاء یابد (Forests, Range & Watershed Management Organization, 2013). در این راستا، با توجه به اهمیت مشارکت‌های مردمی مطالعات مختلف به بررسی راهکارهای جلب مشارکت مردمی و موانع مشارکت آنان پرداخته شده است که از آن جمله مطالعات می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

Veisi (2007) در بررسی موانع مشارکت‌های مردمی در حفاظت از محیط‌زیست، مهم‌ترین موانع مشارکت‌های مردمی را عوامل سازمانی، دانشی و قانونی می‌داند. Langrodi & Sakhaie (2009) در بررسی موانع مشارکت‌های مردمی در توسعه نیافتگی روستاها به این نتیجه رسید که مهم‌ترین موانع مشارکت‌های مردمی شامل چهار دسته اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و سیاسی می‌باشد. Sheikhhasani (2010) عدم مشارکت مردم در طرح‌های توسعه روستایی را ناشی از عواملی مثل عدم آگاهی مردم از طرح‌های عمرانی یا عدم پیش‌بینی مشارکت مردم در ساختار برنامه‌ریزی کشور در طرح‌های عمرانی یا مواردی از این قبیل می‌داند که عدم مشارکت مردم مشکلاتی از قبیل عدم احساس تعهد مردم در پایبندی به طرح‌های عمرانی و عدم دستیابی به پایداری را به‌وجود می‌آورد.

Brent Lackey et al. (2002) در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که از مهم‌ترین راهکارهای جلب مشارکت‌های مردمی استفاده از فرهنگ تعاون، سازمان-های غیر دولتی، توجه بیشتر به ظرفیت محلی، حفظ هویت محلی، افزایش دسترسی به منابع بیرونی، و غیره می‌باشد. Vari (2004) حمایت‌های مالی و تامین بودجه طرح‌های مشارکتی، عوامل برانگیزاننده، نوع کار و فعالیت سازمان‌های اجتماعی و ویژگی‌های فردی را از عوامل مهم در مشارکت می‌داند. Akabayashi(2003) در تحقیق خود به این نتیجه رسید که ویژگی‌های فردی مانند جنسیت، سن بالاتر، رشد ایده‌ها و آشنایی افراد با فرایند مشارکت و توجه به مشکلات و کسب اطلاعات از تلاش‌ها و فعالیت‌های گذشته افراد و دولت‌ها از جمله عوامل مهم مشارکت هستند. Stevens et al (2010) در مطالعه‌ای که به‌منظور راه‌های جلب مشارکت عمومی در برنامه‌ریزی‌های دولت انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که ویژگی‌های شخصی و محلی، ارزش‌ها و فرهنگ‌ها در میزان مشارکت تاثیر دارند. Khadka & Nepal (2010) در مطالعه‌ای با عنوان عکس‌العمل مردم محلی در حفاظت مشارکتی از منطقه حفاظت شده آناپورنا در نپال به این نتیجه رسیدند که برای مشارکت در برنامه-های حفاظتی باید برنامه‌ها با نیاز مردم محلی، ارزش‌ها، انگیزه‌ها، منافع و ویژگی‌های اجتماعی خاص مناطق منطبق و سازگار باشد. Es'haghi et al. (2012) در مطالعه‌ای با عنوان تحلیل عوامل ارتباطی و اطلاعاتی موثر در جلب مشارکت مردمی در حفاظت از منابع-طبیعی در استان زنجان، به این نتیجه رسیدند که شش عامل برگزاری نشست‌ها، تشکیل گروه‌های مشاوره، رسانه‌های گروهی، موضوعات چاپی، فنون حل مشکلات و رسیدن به توافق و فعالیت‌های اطلاع‌رسانی از عوامل ارتباطی و اطلاعاتی موثر در جلب مشارکت مردمی می-باشند. Akbari & Eskandari (2017) به این نتیجه رسیدند که مهمترین راهکارها در بهبود مشارکت‌های مردمی در عرصه‌های منابع طبیعی دادن آگاهی به مردم و توجه به نیازهای اساسی آنها می‌باشد. همچنین راهکارهای جلب مشارکت مردمی را در شش عامل

تقویت روحیه جمعی و مدیریتی، عدم تعارض فرهنگی، رفع مشکلات اجرایی، کارایی، تقویت اعتماد به نفس و توقیت حس مالکیت طبقه‌بندی کردند.

اخیراً اقدامات حفاظتی متعددی از قبیل به‌تعادل رساندن تعداد دام در مراتع، کنترل و اطفای حریق در جنگل، خروج دام از جنگل، یکپارچگی اراضی، شخم حداقل، ایجاد بادشکن و غیره از سوی نهادها و سازمان-های مسؤول صورت گرفته است؛ ولی بخش عمده‌ای از این فعالیت‌ها و اقدامات بنابه دلایل مختلف به‌ویژه عدم مشارکت یا مشارکت پایین روستاییان و دخالت ندادن افراد و گروه‌های محلی در مراحل مختلف طرح‌ها، از کارایی لازم برخوردار نبوده و طی مدت زمان اندکی پس از اجرای طرح‌ها، با مشکلات متعددی مواجه شده‌اند که این مساله نیز به نوبه خود، افزون بر تحمیل هزینه‌های زیاد به سازمان‌های دولتی متولی به منظور اجرا، نگهداری و توسعه طرح‌ها، اثربخشی مدیریت منابع-طبیعی را نیز به‌طور جدی کاهش داده است. با این اوصاف، هدف کلی این تحقیق "واکاوی چالش‌ها و راهکارهای جلب مشارکت‌های مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع طبیعی در مناطق روستایی" می‌باشد که اهداف اختصاصی آن عبارتند از:

۱- اولویت‌بندی چالش‌های فراروی جلب مشارکت‌های مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع-طبیعی در مناطق روستایی؛

۲- اولویت‌بندی راهکارهای جلب مشارکت‌های مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی؛

۳- تحلیل چالش‌های فراروی جلب مشارکت‌های مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی و

۴- تحلیل راهکارهای جلب مشارکت‌های مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از لحاظ میزان و درجه کنترل، غیرآزمایشی و توصیفی، از نظر نحوهٔ گردآوری داده‌ها، میدانی و به لحاظ قابلیت تعمیم یافته‌ها، از نوع پیمایشی محسوب می‌شود. جامعه آماری این تحقیق را مدیران میانی و ستادی (مدیران و معاونان شهرستان‌ها و مدیران و معاونان اداره کل) اداره کل منابع‌طبیعی و آبخیزداری استان زنجان تشکیل دادند (N=۱۳۲) که بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران، تعداد ۱۰۵ نفر از آنان از طریق نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب برای انجام تحقیق انتخاب شدند. برای دستیابی به نمونه‌ها، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با اختصاص متناسب (شهرستان‌های مورد مطالعه و ستاد اداره کل به عنوان طبقات) بهره گرفته شد که پس از محاسبه، تعداد نمونه‌های زیر به-شرح جدول شماره (۱) به هر یک از دو طبقه شهرستان‌ها و ستاد اداره کل اختصاص یافت؛ در وهله بعد، با مراجعه به چارچوب نمونه، تعداد پاسخگویان مورد نظر در هر یک از طبقات به‌صورت تصادفی انتخاب شده و سپس، به گردآوری داده‌های مورد نیاز از طریق تکمیل پرسشنامه‌ها مبادرت به‌عمل آمد.

جدول (۱)- تعداد کل نیروهای ستاد اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان زنجان و نمونه‌های اختصاص یافته به هر یک از محل‌ها

ردیف	محل	تعداد پرسنل	تعداد نمونه اختصاص یافته
۱	ستاد اداره کل	۹۷	۷۷
۲	مدیران و معاونان شهرستان ها	۳۵	۲۸
۳	کل	۱۳۲	۱۰۵

ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه بود که با بررسی منابع و پژوهش‌های مختلف و با در نظر گرفتن اهداف و سوالات تحقیق تدوین شده بود. این پرسشنامه شامل سه بخش مشخصه‌های فردی و حرفه ای پاسخگویان و راهکارها و چالش های موثر در جلب مشارکت مردم در حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی می‌باشد. روایی پرسشنامه توسط پانل متخصصان و جهت تعیین پایایی ابزار تحقیق پیش آزمون صورت گرفت که آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس اصلی پرسشنامه شامل راهکارها و چالش-های موثر بر جلب مشارکت افراد در حفاظت از منابع-طبیعی در مناطق روستایی در جدول شماره (۲) آورده شده است که نشانگر پایایی قابل قبول می‌باشد. داده-

های به‌دست آمده با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد.

جدول(۲)- ضرایب آلفای کرونباخ محاسبه شده

متغیرها	تعداد گویه‌ها	آلفای کرنباخ
چالش های فرارو در جلب مشارکت مردمی در طرح های حفاظت از منابع طبیعی در مناطق روستایی	۲۱	۰/۹۳
راهکار های موثر در جلب مشارکت مردمی در طرح های حفاظت از منابع طبیعی در مناطق روستایی	۱۲	۰/۹۱

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان: در این بخش برای شناخت بهتر خصوصیات نمونه مورد مطالعه با توجه به جدول شماره (۳) توصیف مختصری از اطلاعات جمعیت شناختی ارایه می‌گردد. تحلیل اطلاعات جمعیت‌شناختی نشان می‌دهد نمونه مورد مطالعه شامل ۷۵ نفر مرد و ۳۰ نفر زن (۷۱/۴ درصد مرد و ۲۸/۶ درصد زن) می‌باشد. میانگین سنی افراد مورد مطالعه ۳۹/۶۰ سال (با انحراف معیار ۸/۶۳) و در طیف بین ۲۴ تا ۶۰ سال قرار داشته است که ۹۳ نفر متاهل و ۱۲ نفر مجرد می‌باشد. از میان افراد پاسخگو ۴۲/۹ درصد رشته کشاورزی، ۳۷/۱ درصد در رشته‌های منابع‌طبیعی و ۲۰ درصد دارای رشته غیر کشاورزی و منابع طبیعی می‌باشند. بیشتر افراد (۵۱/۴ درصد) دارای مدرک کارشناسی هستند. ۷۱/۴ درصد استخدام رسمی، ۱۴/۳ درصد قراردادی و ۱۴/۳ درصد پیمانی هستند، که میانگین سابقه خدمت ۱۳/۱۴ سال (با انحراف معیار ۷/۹۱) می‌باشد.

جدول (۳): ویژگی های فردی و حرفه ای پاسخگویان

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی	درصد	نما
جنس	مرد	۷۵	۷۱/۴	مرد
	زن	۳۰	۲۸/۶	
وضعیت تاهل	متاهل	۹۳	۸۸/۶	متاهل
	مجرد	۱۲	۱۱/۴	
میزان تحصیلات	دیپلم	۶	۵/۷	کارشناسی
	کاردانی	۱۲	۱۱/۴	
	کارشناسی	۵۴	۵۱/۴	
	ارشد	۳۳	۳۱/۴	
وضعیت استخدامی	رسمی	۷۵	۷۱/۴	رسمی
	قراردادی	۱۵	۱۴/۳	
	پیمانی	۱۵	۱۴/۳	

اولویت‌بندی چالش‌های فرارو در جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع-طبیعی در مناطق روستایی: بر اساس یافته‌های موجود در جدول شماره (۴) کارشناسان منابع طبیعی مهم‌ترین چالش‌های فرارو در جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی را "مناسب نبودن طرح‌ها با مشکلات واقعی منطقه"، "دانش کم و اطلاعات ناکافی در مورد موضوعات حفاظت منابع طبیعی مردم"، "قابل اعتماد بودن مجریان طرح‌ها برای مردم" و "استفاده از افراد وارد و کاردان در انجام طرح-ها"، می‌دانند و همچنین، عواملی که از اولویت پایینی برخوردارند را "به‌وجود آمدن انتظارات غیر واقعی و افراطی در بین مردم"، "بی اعتمادی مردم در پی نادیده گرفتن نظرات و پیشنهادها" و "عدم قبول مشارکت مردم در طرح‌های حفاظتی از سوی مجریان" می‌دانند.

جدول (۴)- اولویت‌بندی چالش‌های فرارو در جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع طبیعی در مناطق روستایی

گویه ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اولویت
مناسب نبودن طرح ها با مشکلات واقعی منطقه.	۴/۷۱	۰/۵۱	۰/۱۰	۱
دانش کم و اطلاعات ناکافی در مورد موضوعات حفاظت منابع طبیعی مردم.	۳/۳۱	۱/۱۴	۰/۱۱	۲
قابل اعتماد بودن مجریان طرح ها برای مردم.	۴/۵۱	۰/۶۵	۰/۱۳	۳
استفاده از افراد وارد و کاردان در انجام طرح ها.	۴/۵۴	۰/۶۹	۰/۱۴	۴
اطلاع رسانی طرح ها در رسانه ها (رادیو، تلویزیون...).	۴/۴۶	۰/۶۹	۰/۱۵	۵
آشنایی مردم با اهداف و برنامه های طرح ها.	۴/۲۹	۰/۷۰	۰/۱۶	۶
برگشت فوری منافع احتمالی طرح ها به خود مردم منطقه.	۴/۰۹	۰/۷۷	۰/۱۸	۷
روشن کردن نوع کمک هایی که مردم می توانند انجام بدهند.	۴/۰۳	۰/۷۷	۰/۱۹	۸
مشورت کردن با ریش سفیدان و معتمدان محل در ابتدای شروع طرح ها.	۴/۱۷	۰/۸۸	۰/۲۰	۹
زودبازده و فایده مند بودن طرح ها برای مردم.	۳/۸۹	۰/۹۲	۰/۲۱	۱۰
آشنا نبودن مجریان با فنون مشارکت.	۳/۳۰	۰/۸۵	۰/۲۲	۱۱
نظر سنجی از مردم منطقه برای نوع طرح ها.	۳/۹۱	۱/۰۵	۰/۲۳	۱۲
فقدان توان مالی مردم برای کمک به طرح ها.	۳/۶۹	۰/۹۸	۰/۲۵	۱۳
الزامات قانونی محکم و مصوب برای مشارکت مردم در طرح ها.	۳/۶۳	۰/۹۶	۰/۲۶	۱۴
نهادینه نشدن مشارکت بین مردم و مجریان طرح ها.	۳/۵۴	۰/۹۷	۰/۲۷	۱۵
نداشتن سود مالی برای مردم در مشارکت طرح ها.	۳/۴۶	۱/۱۳	۰/۳۲	۱۶
وجود موانع سیاسی در مشارکت مردم.	۳/۱۴	۱/۰۲	۰/۳۳	۱۷
طرح‌های دیگری که دولت قبلاً در منطقه انجام داده بی فایده بوده.	۲/۸۳	۰/۹۷	۰/۳۴	۱۸
عدم قبول مشارکت مردم در طرح های حفاظتی از سوی مجریان.	۲/۹۱	۱/۰۸	۰/۳۷	۱۹
بی اعتمادی مردم در پی نادیده گرفتن نظرات و پیشنهادها	۳/۱۷	۱/۲۳	۰/۳۸	۲۰
به وجود آمدن انتظارات غیر واقعی و افراطی در بین مردم.	۲/۶۰	۱/۳۴	۰/۵۱	۲۱

مقیاس: هیچ= ۰، خیلی‌کم= ۱، کم= ۲، متوسط= ۳، زیاد= ۴، خیلی‌زیاد= ۵

تحلیل دیدگاه‌های پاسخگویان در خصوص چالش‌های فرارو در جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی: به‌منظور دسته‌بندی "چالش‌های فرارو بر جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع-طبیعی در مناطق روستایی" و تعیین میزان واریانس تبیین شده توسط هر کدام از متغیرها در قالب عامل‌های دسته‌بندی شده، از تحلیل عاملی استفاده شد. برای تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به‌مجموعه متغیرهای مورد تحلیل، از آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شد. معنی‌داری آزمون بارتلت در سطح اطمینان ۹۹ درصد و مقدار مناسب KMO (جدول ۵)، حاکی از همبستگی و مناسبت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی بود.

جدول (۵)- مقدار KMO و آزمون بارتلت

تحلیل عاملی	KMO	ضریب آزمون بارتلت	سطح معنی‌داری
چالش های فرارو در جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع طبیعی در مناطق روستایی	۰/۷۴۹	۱۸۸۳/۴۵۰	۰/۰۰۰

عامل‌های استخراج شده مجموعه مورد تحلیل، همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی در جدول (۶) ارایه شده است. با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۶)، عامل نخست از بین چهار عامل استخراجی تحت عنوان "زودبازده نبودن طرح‌ها" با مقدار ویژه ۳/۱۰ به‌تنهایی تبیین‌کننده ۱۹/۶۲ درصد واریانس کل مجموعه مورد تحلیل بود. پس از آن، عامل دوم با نام "عدم آشنایی مجریان با

فنون مشارکت" با مقدار ویژه ۲/۴۸ توانسته است ۱۸/۲۸ درصد واریانس مجموعه را تبیین نماید. عامل سوم "نبود ضوابط قانونی برای مجریان و مردم" با مقدار ویژه ۱/۷۴ توانسته است ۱۶/۹۳ درصد واریانس مجموعه را تبیین نماید و عامل چهارم "عدم توجه به خواسته‌های مردم" با مقدار ویژه ۱/۵۲ توانسته است ۱۴/۹۴ درصد واریانس مجموعه را تبیین نماید. به‌طور کلی، این شش عامل در مجموع ۶۵/۷۸ درصد کل واریانس را تبیین نموده‌اند که حاکی از میزان واریانس مناسب تبیین شده توسط عامل‌های استخراج شده است.

جدول(۶)- عامل‌های استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی آنها

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس تبیین شده	درصد واریانس تجمعی
زودبازده نبودن طرح ها	۳/۱۰۲	۱۹/۶۲۱	۱۹/۶۲۱
عدم آشنایی مجریان با فنون مشارکت	۲/۴۸۳	۱۸/۲۸۶	۳۷/۹۰۷
نبود ضوابط قانونی برای مجریان و مردم	۱/۷۴۶	۱۶/۹۳۶	۵۴/۸۴۳
عدم توجه به خواسته های مردم	۱/۵۲۸	۱۴/۹۴۴	۶۵/۷۸۷

وضعیت قرارگیری متغیرها با توجه به عوامل استخراج شده با فرض واقع شدن متغیرهای دارای بار عاملی بزرگ‌تر از ۰/۵ پس از چرخش عامل‌ها به روش وریماکس و نامگذاری عامل‌ها، در جدول شماره (۷) ارایه شده است.

جدول(۷)- متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل و میزان بارهای عاملی بدست آمده از ماتریس چرخش یافته

نام عامل‌ها	متغیر ها	بار عاملی
زودبازده نبودن طرح ها	زودبازده و فایده مند بودن طرح ها برای مردم.	۰/۸۳۷
	برگشت فوری منافع احتمالی طرح ها به خود مردم منطقه.	۰/۸۲۹
	مناسب نبودن طرح ها با مشکلات واقعی منطقه.	۰/۷۷۲
عدم آشنایی مجریان با فنون مشارکت	آشنا نبودن مجریان با فنون مشارکت.	۰/۸۴۰
	نهادینه نشدن مشارکت بین مردم و مجریان طرح ها.	۰/۷۳۰
	نداشتن سود مالی برای مردم در مشارکت طرح ها.	۰/۷۲۹
	دانش کم و اطلاعات ناکافی در مورد موضوعات حفاظت محیط زیست مردم.	۰/۶۸۸
نبود ضوابط قانونی برای مجریان و مردم	قابل اعتماد بودن مجریان طرح ها برای مردم.	۰/۸۲۸
	روشن کردن نوع کمک هایی که مردم می توانند انجام بدهند.	۰/۷۴۷
	الزامات قانونی محکم و مصوب برای مشارکت مردم در طرح ها.	۰/۵۱۰
عدم توجه به خواسته های مردم	نظر سنجی از مردم منطقه برای نوع طرح ها.	۰/۸۸۹
	فقدان توان مالی مردم برای کمک به طرح ها.	۰/۸۴۶
	مشورت کردن با ریش سفیدان و معتمدان محل در ابتدای شروع طرح ها.	۰/۷۳۸
	اطلاع رسانی طرح ها در رسانه ها (رادیو، تلویزیون...).	۰/۶۳۹
	بی اعتمادی مردم در پی نادیده گرفتن نظرات و پیشنهادات.	۰/۵۵۰

اولویت بندی راهکارهای موثر در جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع-طبیعی در مناطق روستایی: بر اساس یافته‌های موجود در جدول (۸)، کارشناسان منابع‌طبیعی مهم‌ترین راهکارهای موثر در جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع طبیعی در مناطق روستایی را "آشنا کردن مردم نسبت به ضرورت و مزایای طرح‌ها"، "فراهم کردن امکانات اولیه انجام طرح‌ها توسط دولت" و "معرفی و تشویق افراد، ارگان‌ها و بخش‌های کمک-کننده طرح‌ها به مردم" و عواملی که از اولویت پایینی

برخوردارند را "اداره شدن طرح‌ها توسط تشکل‌های مردمی در منطقه (تعاونی ها و...)"، "نظرخواهی از مردم در مراحل مختلف انجام طرح‌ها در منطقه" و "اعلام کردن دقیقاً نوع کمک‌هایی که از مردم بر می‌آید" می‌دانند.

جدول (۸)- اولویت‌بندی راهکارهای موثر در جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی

گویه ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اولویت
آشنا کردن مردم نسبت به ضرورت و مزایای طرح ها	۳/۹۱	۰/۷۳	۰/۱۵	۱
فراهم کردن امکانات اولیه انجام طرح ها توسط دولت.	۳/۹۴	۰/۷۱	۰/۱۶	۲
معرفی و تشویق افراد، ارگان ها و بخش های کمک کننده به طرح ها به مردم	۴/۰۳	۰/۷۴	۰/۱۷	۳
انجام شدن مراحل مختلف طرح ها با نظارت افراد معتمد منطقه.	۳/۹۷	۰/۷۷	۰/۱۸	۴
تأمین کردن بیشتر بخش مالی طرح ها توسط دولت.	۴/۰۶	۰/۸۳	۰/۱۹	۵
بازدید و آشنا کردن مردم با دیگر طرح های منابع طبیعی که در منطقه انجام شده.	۳/۹۰	۰/۸۱	۰/۲۰	۶
استفاده کردن از تجربه های مردم در طرح های حفاظت از منابع طبیعی	۴/۰۷	۰/۸۹	۰/۲۱	۷
در نظر گرفتن منافع احتمالی حاصل از طرح ها فقط برای اهالی همان منطقه.	۴/۰۹	۰/۹۱	۰/۲۲	۸
انجام شدن مراحل مختلف طرح ها با نظارت شورای روستاها.	۳/۷۴	۰/۹۱	۰/۲۴	۹
اعلام کردن دقیقاً نوع کمک هایی که از مردم بر می آید.	۳/۵۱	۰/۸۷	۰/۲۵	۱۰
نظرخواهی از مردم در مراحل مختلف انجام طرح ها در منطقه .	۳/۷۷	۰/۹۶	۰/۲۶	۱۱
اداره شدن طرح ها توسط تشکل های مردمی در منطقه (تعاونی ها و...).	۳/۸۳	۱/۰۸	۰/۲۸	۱۲

مقیاس: هیچ= ۰، خیلی‌کم= ۱، کم= ۲، متوسط= ۳، زیاد= ۴، خیلی‌زیاد= ۵

تحلیل دیدگاه‌های پاسخگویان در خصوص راهکارهای موثر در جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی: به منظور دسته‌بندی "راهکارهای موثر بر جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی" و تعیین میزان واریانس تبیین شده توسط هر کدام از متغیرها در قالب عامل‌های دسته‌بندی شده، از تحلیل عاملی استفاده شد. برای تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل، از آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شد. معنی‌داری آزمون بارتلت در سطح اطمینان ۹۹ درصد و مقدار مناسب KMO (جدول ۹)، حاکی از همبستگی و مناسبت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی بود.

جدول (۹)- مقدار KMO و آزمون بارتلت

تحلیل عاملی	KMO	ضریب آزمون بارتلت	سطح معنی‌داری
راهکارهای موثر بر جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع طبیعی در مناطق روستایی	۰/۸۶۸	۱۷۸۶/۶۲۴	۰/۰۰۰

عامل‌های استخراج شده مجموعه مورد تحلیل، همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی در جدول (۱۰) ارایه شده است. با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۱۰)، عامل نخست از بین سه عامل استخراجی تحت عنوان "مشورت و نظارت با کمک مردم" با مقدار ویژه ۳/۴۵ به‌تنهایی تبیین‌کننده ۲۸/۸۲ درصد واریانس کل مجموعه مورد تحلیل بود. پس از آن، عامل دوم با نام "اطلاع‌رسانی به مردم در مورد طرح‌ها" با مقدار ویژه ۲/۷۳ توانسته است ۲۲/۸۲ درصد واریانس مجموعه را تبیین نماید و عامل سوم "حمایت‌ها و مشوق‌های مالی" با مقدار ویژه ۲/۰۹ توانسته است ۱۷/۴۶ درصد واریانس مجموعه را تبیین نماید. به‌طور کلی، این سه عامل در مجموع ۶۹/۱۰ درصد کل واریانس را تبیین نموده‌اند که حاکی از میزان واریانس مناسب تبیین شده توسط عامل‌های استخراج شده است.

جدول (۱۰)- عامل‌های استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی آنها

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس تبیین شده	درصد واریانس تجمعی
مشورت و نظارت با کمک مردم	۳/۴۵۹	۲۸/۸۲۲	۲۸/۸۲۲
اطلاع رسانی به مردم در مورد طرح ها	۲/۷۳۹	۲۲/۸۲۵	۵۱/۶۴۷
حمایت ها و مشوق های مالی	۲/۰۹۵	۱۷/۴۶۱	۶۹/۱۰۸

وضعیت قرارگیری متغیرها، با توجه به عوامل استخراج شده با فرض واقع شدن متغیرهای دارای بار عاملی بزرگتر از ۰/۵ پس از چرخش عامل‌ها به روش وریماکس و نامگذاری عامل‌ها، در جدول (۱۱) ارایه شده است.

جدول (۱۱): متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل و میزان بارهای عاملی بدست آمده از ماتریس چرخش یافته

نام عامل‌ها	متغیر ها	بار عاملی
مشورت و نظارت با کمک مردم	اعلام کردن دقیقاً نوع کمک هایی که از مردم بر می آید.	۰/۸۶۷
	اداره شدن طرح ها توسط تشکل های مردمی در منطقه (تعاونی ها و...).	۰/۸۰۷
	استفاده کردن از تجربه های مردم در طرح های حفاظت از منابع طبیعی	۰/۸۰۲
	انجام شدن مراحل مختلف طرح ها با نظارت افراد معتمد منطقه.	۰/۶۸۲
	انجام شدن مراحل مختلف طرح ها با نظارت شورای روستاها.	۰/۶۸۱
	نظرخواهی از مردم در مراحل مختلف انجام طرح ها در منطقه .	۰/۵۷۷
اطلاع رسانی به مردم در مورد طرح ها	آشنا کردن مردم نسبت به ضرورت و مزایای طرح ها	۰/۹۲۵
	معرفی و تشویق افراد کمک کننده به طرح ها به مردم	۰/۹۱۰
	بازدید و آشنا کردن مردم با دیگر طرح های منابع طبیعی که در منطقه انجام شده.	۰/۸۶۱
حمایت ها و مشوق های مالی	تأمین کردن بیشتر بخش مالی طرح ها توسط دولت.	۰/۸۷۹
	در نظر گرفتن منافع احتمالی حاصل از طرح ها فقط برای اهالی همان منطقه.	۰/۷۵۱
	فراهم کردن امکانات اولیه انجام طرح ها توسط دولت.	۰/۵۱۴

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

واضح است که تخریب منابع‌طبیعی تجدید شونده ریشه در سه عامل جهل، فقر و طمع دارد. فقر و طمع نیز به نوبه خود محصول نا آگاهی‌ها و جهل انسان‌ها می‌باشد. از این‌رو، در یک جامعه نا آشنا با سرشت و نیازهای طبیعت بروز رفتارهای ناسازگار با پایداری طبیعت دور از انتظار نخواهد بود. اکثر فعالیت‌های منابع‌طبیعی به‌دست مردم قابل اجرا می‌باشد. اما برای رسیدن به هدف نهایی و واگذاری عرصه‌های ملی به صاحبان اصلی آن، باید زمینه جلب مشارکت فراهم گردد و دولتمردان با اعتقاد به اصل مشارکت باید با استفاده از روش‌های مختلف زمینه مشارکت مردم را در هر طرحی به وضوح مشخص نمایند. با توجه به اهمیت موضوع، تحقیق حاضر در خصوص واکاوی چالش‌ها و راهکارهای جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی انجام گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که بر اساس یافته‌های تحلیل عاملی در زمینه چالش‌های فراروی جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی، چهار عامل به ترتیب اهمیت شامل "زودبازده نبودن طرح‌ها"، "عدم آشنایی مجریان با فنون مشارکت"، "نبود ضوابط قانونی برای مجریان و مردم" و "عدم توجه به خواسته‌های مردم" می‌باشند که این چهار عامل در مجموع در حدود ۶۵/۷۸۷ درصد واریانس را تبیین می‌نمایند. عامل‌های به‌دست آمده با نتایج تحقیق Veisi (2007)، & Langrodi Sakhaie (2009) و Sheikhhasani (2010) مطابقت دارد. در زمینه راهکارهای جلب مشارکت مردمی در طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی در مناطق روستایی سه عامل به ترتیب اهمیت شامل "مشورت و نظارت با کمک مردم"،"اطلاع‌رسانی به مردم در مورد

طرح‌ها" و "حمایت‌ها و مشوق‌های مالی" می‌باشند که این سه عامل در مجموع در حدود ۶۹/۱۰ درصد واریانس را تبیین می‌نمایند. عامل‌های به‌دست آمده با نتایج تحقیق Khadka & Nepal(2010)، Akabayashi(2003)و Vari(2004) مطابقت دارد. بر اساس یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود:

۱- بیشتر برنامه‌ها و طرح‌هایی که برای مناطق از سوی سازمان‌ها و نهادهای مسئول در زمینه جنگلداری، مرتعداری، حفاظت، حراست و ... انجام می‌شوند، دارای اهداف از پیش تعیین‌شده و از بالا به پایین بوده و ماهیت مشارکتی ندارند، از این‌رو، پیشنهاد می‌شود برای تدوین برنامه‌ها به‌ویژه برنامه‌های مرتبط با طرح‌های حفاظت از منابع‌طبیعی، به شرایط، نیازها، مسایل و اولویت‌های خاص مناطق مختلف توجه شود، تنها در این صورت است که مردم برای مشارکت تمایل خواهند داشت.

۲- در زمینه رفع موانع فرهنگی و به دلیل پایین بودن سطح دانش، اطلاعات و آگاهی بیشتر مردم منطقه در خصوص طرح‌های حفاظت از منابع طبیعی، پیشنهاد می‌شود از طریق روش‌ها و سازوکارهایی همچون تشکیل کلاس‌های ترویجی، برگزاری نمایشگاه‌ها و همایش‌ها در زمینه‌های مختلف حفاظت منابع‌طبیعی و تشکیل کارگاه‌های آموزشی، تهیه و توزیع پوستر، پلاکارد، نشریه و بروشورهای ترویجی و دیگر مواد چاپی، تهیه و پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی، تدوین و پخش فیلم‌های آموزشی، برگزاری جلسات و دوره‌های آموزشی- توجیهی و غیره زمینه‌های بهبود مشارکت افراد محلی در طرح‌ها را فراهم نمود.

۳- در خصوص عوامل حقوقی و مسایل مربوط به سیاست‌ها و قوانین، توجه به مواردی از قبیل تخصیص اختیارات به جوامع محلی و نهادها، تقویت دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی و تصمیمات آنها و به‌طورکل، جایگزین کردن برنامه‌ریزی با مردم به جای برنامه‌ریزی برای مردم، می‌تواند مفید واقع گردد.

۴- تشکیل انجمن‌ها و تشکل‌های مردمی و ارتباط دوسویه بین مردم و مسؤولان، تهیه طرح‌های منابع-طبیعی متناسب با شرایط و توانایی ذی‌نفعان، دادن مسئولیت حفظ و نگهداری طرح‌ها به ذی‌نفعان و فراهم کردن زمینه‌هایی برای مذاکرات در مورد مسایل محیط-زیستی بین ذی‌نفعان.

REFERENCES

1. Abdollahi, M. & Fariadi, M. (2010). Legal Challenges of Environment Protection Organization of Iran. *Journal of Environmental Science*, 7(4), 143-180.(In Farsi)
2. Akabayashi, A. (2003). R*eport of the project strategies for social consensus building on the policies concerning Advanced Medical Technologies.* Tokyo: Fuji research Institute Corporation.
3. Akbari, H & Eskandari, H. (2017). Strategies for Improving Public Participation in Natural Resources Areas in Kerman Province. *International Congress of Interdisciplinary Science Research in Urban Planning and Architecture, Tabriz*. (In Farsi)
4. Amighmohsen, F. (2006). Environmental ethics in Islam. Publication by Ostad Motahari.Tehran. (In Farsi)
5. Androdi, M. (2001). Principles and methods of environmental management. Publish by Congere. Tehran.(In Farsi)
6. Bahreyni, S.h. & Maknoon, R. (2001). Sustainable Urban Development from Mind to Action. *Journal of Environmental Studies*, 27, 41-60.
7. Brent Lackey, S. Freshwater, D. & Rupasingha, A. (2002). Factors Influencing Local Government Cooperation in Rural Areas: Evidence from the Tennessee Valley. *Economic Development Quarterly*, 16 (2), 138-154.
8. Chambers, J. & Blackburn, W. (1996). *The scope for effective local participation in the economic development and planning of rural areas and regions*. Washington, U.S.A.
9. Ericson, Jenny A. (2004). *A participatory approach to conservation in the cala kmul Biosphere Reserve*. Campeche, Mexico, Landscape urban planning.
10. Es’haghi, S.R., Rezaei, R., Hedjazi, S.Y., Gholami, H. & Ghadimi, A. (2012). Analysis of Effective Communicative and Information Factors on Attracting Public Participation in Conservation of Natural Resources in Zanjan Province, Iran. *International Research Journal of Applied and Basic Sciences*, 3 (3), 584-593.

11. Fisher, M.R. (1994). On the Road from Environmental Racism to Environmental Justice. *Villanova Environmental Law Journal*, 5, 449.
12. Forests, Range & Watershed Management Organization of Iran. (2013). *Natural Resources and Watershed Management Plan in 1404.* Office of Planning and Budget, Publication by Pone. (In Farsi)
13. IUCN/UNEP/WWF (1980). *World Conservation Strategy Living Resource Conservation for Sustainable Development*. Switzerland: IUCN.
14. Khadka, D. & Nepal, S.K. (2010). Local Responses to Participatory Conservation in Annapurna Conservation Area, Nepal. *Journal of Environmental Management*, 45, 351–362.
15. Krywkow, J. & Hare, M. (2008). Participatory process management. *International Congress on Environmental Modeling and Software*, EMSs, pp. 888-899.
16. Langrodi, H. & Sakhaie, F. (2009). Public participation and rural underdevelopment in rural Solgi of Nahavand city. *Journal of Human Geography*, 70, 111-128. (In Farsi)
17. Makhdoum, M.F. (2001). *Fundamental of Landuse Planning*. 4th Edition. Tehran: Tehran University Publication. (In Farsi)
18. Moghadam, H. (1991). *Participation in Rural Development, Sociology of Development Conference*, publication by Samt, Tehran. (In Farsi)
19. Okly, P. & Maresden, D. (1991). *Participatory approaches in rural development*, translation Mansour Mahmoudnejad, Publication by Research Center of Rural Affairs, Tehran.(In Farsi)
20. Pilot Environmental Performance Index (2006). *Global Metrics for the Environment (The Environmental Performance Index ranks countries' performance on high-priority environmental issues).* www.epi.yale.edu
21. Porkhabaz, A. (2002). *The major environmental disturbances century*. Publication by Nashr.(In Farsi)
22. Richardson, T. (2005). Environmental assessment and planning theory: four short stories about power, multiple rationality, and ethics. *Environmental Impact Assessment Review*, 25, 341-365.
23. Sheikhhasani, GH. (2010). The role of social and economic participation of villagers in rural development projects Case Study: Nesa Village. *Journal of Land Geography*, 7(28), 109-125.(In Farsi)
24. Stevens, M.R., Berke, P.R. & Song.Y. (2010). Public Participation in Local Government Review of Development Proposals in Hazardous Locations: Does it Matter, and What Do Local Government Planners Have to Do with It? *Journal of Environmental Management*, 45, 320–335.
25. Talley, J. L., Schneider, J., & Lindquist, E. (2016). A simplified approach to stakeholder engagement in natural resource management: the Five-Feature Framework. *Ecology and Society* 21(4):38.
26. The Department of Environmental Affairs and Tourism (DEAT) and the Council for Scientific and Industrial Research (CSIR). (2000), *Strategic Environmental Assessment in South Africa: Guideline Document*, Department of Environmental Affairs and Tourism, Pretoria.
27. The Department of Environmental Affairs and Tourism (DEAT). (2004), *Strategic Environmental Assessment; Integrated Environmental Management*, Information Series 10, Department of Environmental Affairs and Tourism (DEAT), Pretoria.
28. Vari, A. (2004). International Water resources association Water international. Hungarian Academy Of Sciences Hungary, 29(3).
29. Veisi, H. (2007). Barriers to public participation in environmental protection. Conference on Systems Engineering, Planning and Environmental Management. Tehran. (In Farsi)